

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Історичний факультет
Кафедра всесвітньої історії

Дипломна робота магістра

з теми: **“Внутрішньо-політичне життя
Німеччини 1933-1939 рр.”**

Виконала:
студентка II курсу ОС “Магістр”
спеціальності 014 Середня освіта
(Історія)
заочної форми навчання
Поп’юк Ірина Володимирівна

Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
кафедри всесвітньої історії
Копилов Сергій Анатолійович

Рецензент:

Кам'янець-Подільський – 2021 року

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Історіографія, джерельна база і методологія дослідження	6
1.1. Історіографія проблеми	6
1.2. Джерельна база	15
1.3. Методологія дослідження	18
Висновки до розділу 1	19
Розділ 2. Демонтаж структур Ваймарської республіки і становлення режиму Третього рейху	21
2.1. Передумови приходу до влади нацистів	21
2.2. Інструментарій формування нового політичного іміджу НСРПН	32
2.3. Політична трансформація режиму та її сприйняття у суспільстві	40
Висновки до розділу 2	52
Розділ 3. Монополізація внутрішньополітичного життя та опозиція	53
3.1. Ідеологічне протистояння: НСРПН та німецька консервативна еліта ...	53
3.2. Вплив військового чинника на внутрішньополітичне життя країни	63
3.3. Політичні дискусії щодо організації соціально-економічного життя ...	71
Висновки до розділу 3	84
Висновки	85
Список використаних джерел та літератури	88

ВСТУП

Актуальність теми. Суспільно-політичний розвиток Німеччини 1930-х рр. залишається у полі зору вітчизняних і зарубіжних істориків. Їх зацікавленість зумовлена, насамперед, змінами у внутрішній політиці країни, що були спрямовані на пошук внутрішньополітичної й економічної стабільності, а закінчилися зміною режиму та встановленням нового тоталітарного режиму – Третього рейху, що привів світ до Другої світової війни.

Між двома світовими війнами у Німеччині склалися умови, які уможливили захоплення влади Гітлером та очолюваною ним партією. Значна частина німецького суспільства не змиралася з поразкою країни у Першій світовій війні і заявляли про зрадницький удар “кинджалом у спину нації”, що паралізувало військові дії на фронті і призвело до його розвалу. На думку німців Версальський договір принижував Німеччину, обмежив її потенціал і можливості, а демократія нав’язана переможцями німецькому народу не була притаманна його традиціям, ментальності й характеру. Умови Версальського мирного договору та зобов’язання виплатити переможцям репарації сприймалися як помста переможців та кричуща несправедливість щодо Німеччини.

Почуття розчарування, небажання примиритися зі становищем і страх перед посиленням комуністичної небезпеки підготували ґрунт для розвитку праворадикальних сил в Німеччині. Націонал-соціалістична партія була одним із результатів того періоду часу і зазначених факторів. Важливим чинником, який зробив можливим утвердження націонал-соціалістичної ідеології з її подальшим еволюціонуванням до нацистського режиму, була економічна нестабільність Німеччини після Першої світової війни.

Дослідження внутрішньополітичного життя Німеччини у повоєнний період актуально у зв’язку з можливістю цілісного аналізу процесу демонтажу структур Ваймарської республіки й одночасним становленням

Третього рейху, що дозволяє глибше осмислити характерні риси історичного розвитку Німеччини міжвоєнного періоду.

Крім того, дослідження внутрішньої політики Третього Рейху дозволяє переосмислити, яким чином націонал-соціалісти на чолі з А. Гітлером зуміли створити потужну військово-політичну машину і не втратили підтримки серед німецького населення.

Об'єктом дослідження є Німеччина в 1933 – 1939 рр.

Предметом дослідження є трансформаційні процеси у внутрішньополітичному житті Німеччини зазначеного періоду.

Хронологічні межі роботи охоплюють період 1933 – 1939 рр. Нижня хронологічна межа визначається призначенням 30 січня 1933 р. президентом Німеччини Паульом фон Гінденбургом Адольфа Гітлера канцлером, а верхня – 1939 р. – зумовлена досягненням гітлерівським режимом визначених політичних цілей (внутрішньополітичної стабілізації у нацистському розумінні і виконанні) та розгортанням Другої світової війни. Утім, з метою глибшого висвітлення передумов приходу нацистів до влади, автор виходить за рамки задекларованої нижньої хронологічної межі, звертаючись до особливостей внутрішньополітичного розвитку країни в період Ваймарської демократії.

Метою роботи є аналіз на основі різнопланових джерел і наукової літератури особливостей внутрішньополітичного життя Німеччини упродовж 1933 – 1939 рр.

Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі **завдання**:

- проаналізувати історіографію проблеми, охарактеризувати стан наявної джерельної бази, висвітлити методологічний інструментарій дослідження;
- визначити ключові чинники зростання політичного впливу нацистів у Ваймарській республіці та передумови їх приходу до влади;
- з'ясувати інструментарій формування нового політичного іміджу нацистської партії та з'ясувати сприйняття процесу політичної трансформації у суспільстві;

- дослідити ідеологічне протистояння між НСРПН і старою консервативною політичною елітою;
- простежити вплив військового чинника на внутрішньополітичне життя Німеччини 1930-х рр.
- проаналізувати політичні дискусії щодо організації соціально-економічного життя та розкрити їх взаємозв'язок з внутрішньополітичними змінами в країні.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що вперше в межах окремого дослідження зроблено спробу створити цілісну картину процесу демонтажу структур Веймарської республіки й одночасним становленням та утвердженням у внутрішньополітичному житті Німеччини Третього рейху.

Апробація результатів роботи відбувалася під час попереднього захисту магістерських робіт на засіданні кафедри всесвітньої історії (16 листопада 2021 р.), а також під час виступів на студентських наукових конференціях.

Практичне значення дослідження. Фактичний матеріал і висновки магістерської роботи можуть використовуватися здобувачами вищої освіти для підготовки до семінарських занять з курсу “Новітня історія країн Європи та Америки”, написання ними рефератів і курсових робіт, а також в процесі викладання всесвітньої історії в закладах загальної середньої освіти, зокрема теми “Німеччина у 1918 – 1939 рр.”.

Структура роботи відповідає поставленій меті й завданням дослідження, складається зі вступу, трьох розділів, поділених на окремі підрозділи, висновків і списку використаних джерел та літератури, що нараховує 93 позиції. Загальний обсяг роботи 99 сторінок.

Висновки

Науковий інтерес до проблеми вивчення внутрішньополітичного життя Німеччини періоду утвердження при владі в країні нацистів на чолі з А. Гітлером є безсумнівним серед українських і зарубіжних істориків. Історіографічний доробок окресленої проблеми є чималим. Найбільша увага була приділена питанням соціальної бази фашизму, його ідеологічній складовій, механізму реалізації тоталітарної диктатури, військово-політичним аспектам й антисемітизму нацистського режиму. Проте, потребують уточнення або нового трактування питання передумов легального приходу нацистів до влади, інструментарію формування політичного іміджу нацистської партії серед різних верств німецького суспільства, специфіки політичної трансформація режиму та його сприйняття загалом, ідеологічного протистояння між НСРПН та консервативною елітою суспільства, впливу військового чинника на внутрішньополітичне життя країни та взаємозв'язку між соціально-економічним курсом нацистів та реалізацією політичних заходів.

Надзвичайно інформаційною й репрезентативною є також і джерельна база, представлена різними видами матеріалів: нормативно-правові акти, внутрішньопартійні документи НСРПН та розпорядження гітлерівського уряду, розпорядження високопосадовців Третього рейху, свідчення і спогади сучасників нацистського режиму.

Доведено, що найважливішими чинниками, що посприяли приходу нацистів до влади у січні 1933 р. були:

– усвідомлення лідерами НСРПН потреби німецького суспільства в період “Великої депресії” в сильній особистості (на взірець Б. Муссоліні в Італії та В. Леніна (Ульянова) у радянській Росії);

– ставка нацистів на німецьку молодь, яка була готова віддати свої голоси на виборах за того політика, хто запалить їхні серця та спрямує енергію в русло допомоги країні (Гітлер і його оточення сприймалися саме

такими).

Перехід влади в Німеччині у 1933 р. до націонал-соціалістів майже не зустрів опору. Більша частина населення не виявила інтересу й не відчула потреби у захисті демократії. І хоча на виборах в рейхстаг у березні 1933 р. нацистам не вдалося перемогти, вони змогли заручитися парламентською більшістю для легітимації режиму. Канцлер отримав право видавати закони в обхід рейхстагу, що мали відхилення від конституції.

Профспілки і партії були розігнані, свобода друку ліквідована. Неугодних осіб режим піддавав безжальному терору. Кілька тисяч людей без суду і слідства були кинуті у в'язниці. Парламентські органи усіх рівнів були ліквідовані або позбавлені повноважень. Ваймарська Конституція була фактично забута.

Перехід до однопартійного режиму у внутрішній політиці супроводжувався зрощенням партії і держави та уніфікацією усього громадського життя на базі НСРПН і підконтрольних їй політичних і громадських організацій. Після смерті в 1934 р. помер президента Гінденбурга, А. Гітлер поєднав посади канцлера і президента. Як верховний головнокомандувач він отримав зверхність над рейхсвером, який ще не втратив певної самостійності. Після знищення 30 червня 1934 р. верхівки штурмовиків на чолі з Ернстом Ремом у "ніч довгих ножів" командування рейхсверу присягнуло на вірність Гітлеру.

Шляхом переозброєння армії й ліквідації профспілок, відміни тарифної автономії нацистському режиму вдалося привабити на свою сторону частину промисловців, які раніше не підтримували НСРПН. Щедрі державні кредити на створення нових робочих місць, асигнування на житлобудівництво, спорудження нових доріг допомогли оживити економіку і поступово ліквідувати безробіття. Усе це відбувалося в посткризовий період, в умовах мобілізації зусиль і ресурсів нації для майбутньої війни, на яку орієнтувався чотирирічний план розвитку економіки 1936 р.

Головною метою внутрішньої політики Гітлера та його партії було створення єдиного німецького народу, без будь-яких соціальних, регіональних, політичних відмінностей. Метою нацистів було створення єдиної німецької народної спільноти, уніфікованої не лише з погляду громадянської приналежності та мови, а й уніфікованої за політичною ознакою для виховання повної лояльності німців до “держави фюрера”, в якій підлеглі повинні були беззаперечно підкорятися волі фюрера.

Уніфікації підлягали всі верстви населення, у релігійному житті мала відбуватися поступова заміна традиційного лютеранства “німецьким християнством”; католицизм, зважаючи на перебування керівництва католицької церкви поза територією Німеччини, мав бути витіснений з рейху повністю; виховання та освіта. Йшлося про створення держави, характерними рисами внутрішньополітичного життя якої визначалися тотальне підпорядкування та всеосяжний контроль.

Список використаних джерел та літератури

Джерела

1. Альтман И. А., Хавкин Б. Л. Национал-социализм, Холокост и антигитлеровское сопротивление в Германии (1933–1939 гг.): Материалы к спецкурсу для студентов РГГУ. Москва: МИК, 2020. С. 119-135. URL: <http://holocf.ru/wp-content/uploads/2020/09/Национал-социализм-Холокост-и-антигитлеровское-сопротивление-в-Германии.pdf>
2. Гитлер А. Моя борьба. Москва: Т-Око, 1992. 590 с. URL: https://onemorelibrary.com/index.php/ru/?option=com_djclassifieds&format=raw&view=download&task=download&fid=16899
3. Декрет президента Германской республики о защите народа и государства от 28 февраля 1933 г. URL: <http://docs.historyrussia.org/ru/nodes/163351-dekret-prezidenta-germanskoj-respubliki-o-zaschite-naroda-i-gosudarstva-ot-28-fevralya-1933-g#mode/inspect/page/1/zoom/4>
4. Додд У. Дневник посла Додда. Москва: Грифон. 2005. 710 с. URL: http://loveread.ec/read_book.php?id=80485&p=1
5. «Закон о восстановлении профессиональной гражданской службы». 7 апреля 1933 г. URL: <https://ru.knowledgr.com/01474891/ЗаконДляВосстановленияПрофессиональнойГосударственнойСлужбы>
6. Закон о защите народа и рейха [“Закон о дополнительных полномочиях”], 24 марта 1933 г. URL: https://www.1000dokumente.de/index.html?c=dokument_de&dokument=0006_erm&object=translation&st=&l=ru
7. Закон против образования новых партий от 14 июля 1933 года. URL: <http://doc20vek.ru/node/1342>
8. Кто был кто в Третьем рейхе: Биографический энциклопедический словарь. Москва: ООО "Издательство Астрель", 2003. 942 с. URL:

<https://knigogid.ru/books/266076-kto-by1-kto-v-tretem-reyhe-biograficheskiy-enciklopedicheskiy-slovar/toread>

9. Нюрнбергский процесс: Сборник материалов. В 8 т. Т. 5. Москва: Юридическая литература, 1991. 672 с.

10. Организация Национал-социалистической немецкой рабочей партии: сборник нормативных актов / под ред. А.Б. Сафонова. Рига: ОБИАМАТИ ОКАШБ, 2002. 681 с. URL: <https://www.livelib.ru/book/1001448504-organizatsiya-natsionalsotsialisticheskoy-nemetskoj-rabochej-partii-bez-avtora>

11. Хрестоматия по новейшей истории стран Европы и Америки (1918-2006 гг.) [Текст] : учебное пособие / составитель Ю. М. Кузьмин. Киров: Изд-во ВятГГУ, 2007. 546 с. URL: <https://ua1lib.org/book/2774779/51c98e>

Література

12. Антропов Р. В. Юридическое образование третьего рейха: под «прицелом» нацистской идеологии // Genesis: исторические исследования. 2017. № 8. С. 30-40. URL: https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=21915

13. Бабина М. С. Высшее образование как инструмент политической власти в третьем Рейхе // Вестник томского государственного университета. 2016. № 404. С. 27-31. URL: http://journals.tsu.ru/uploads/import/1376/files/404_027.pdf

14. Бессонов Б. Н. Фашизм: идеология, политика. Москва: Высшая школа, 1985. 279 с.

15. Беркович Е. Наука в тени свастики // Нева: литературный журнал. 2008. № 5. С. 175-189. URL: <https://magazines.gorky.media/neva/2008/5/nauka-v-teni-svastiki.html>

16. Бланк А. С. Из истории раннего фашизма в Германии. Москва: Мысль, 2008. 412 с. URL: http://militera.org/books/pdf/research/blank_as01.pdf

17. Бронніков В. Д., Приймак О. В. Вплив політичної кон'юнктури на освіту і науку в Німеччині 1933-1945 рр. // Грані. 2013. № 1. С. 100-103.
18. Буранок С. О., Беляєва К. В., Тулузакова М. И. Экономические проблемы и угрозы Старого Света: оценки прессы США // Самарский научный вестник. 2019. № 4. С. 214-218. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ekonomicheskie-problemy-i-ugrozy-starogo-sveta-otsenki-pressy-ssha/viewer>
19. Буханов В. А. Гитлеровский «новый порядок» в Европе и его крах (1933-1945). 2-е изд., доп. Екатеринбург: Изд-во Уральского ун-та, 2013. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/978-5-7996-0980-1_2013.pdf
20. Буханов В. А. Европейская стратегия германского национал-социализма и ее крах: идейно-политические проблемы. Екатеринбург: Издательство Уральского университета, 1998. 348 с. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/bukhanov_1998.pdf
21. Буханов В. А. Национал-социалистический режим в Германии // Политика великих держав в Центральной Европе, на Балканах и Ближнем Востоке в новейшее время. Екатеринбург: УрГУ, 1989. С. 15-25. URL: https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/41803/1/balkan_2003_03.pdf
22. Вернигора О. А. Приход нацистов к власти в Германии в 1933 г. // Научные стремления. 2014. № 2 (10). С. 18-23. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/prihod-natsistov-k-vlasti-v-germanii-v-1933g/viewer>
23. Газін В. П. Ваймарська демократія: між крайніми лівими та правим тоталітаризмом // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету: Історичні науки. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2005. Т. 15: На пошану професора Л.В. Баженова. С. 243-251.
24. Газін В. П. Веймарське суспільство напередодні 30 січня 1933 р. // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки : міжвід. зб. наук. Праць. 2003. Вип. 9. С. 207-217.

25. Газін В. П. Гітлер – людина, фіорер, тиран у порівнянні // Проблеми історії країн Центральної та Східної Європи: зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2012. Вип. 3. С. 182-192.
26. Газін В. П. Еволюція агресивних планів Гітлера в 1924-1932 рр. // Творчі вершини вченого: зб. наук. праць до 60-річчя від дня народження доктора іст. наук, проф. М. Г. Кукурудзяка. Кам'янець-Подільський: К-ПДПУ, 1998. С. 249-254.
27. Газін В. П. Економіка і зовнішня політика Веймарської республіки (1925-1933 рр.): східноєвропейські аспекти. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. держ. пед. ун-т, інформ.-видав. відділ, 1999. 152 с.
28. Газін В. П., Копилов С. А. Новітня історія країн Європи та Америки 1918-1945 рр.: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. 2-е видання, доповнене, перероблене. Київ, 2003. 412 с.
29. Галкин А. А. Германский фашизм. Москва: Наука, 1989. 352 с.
30. Гинцберг А. И. Тень фашистской свастики. Как Гитлер пришел к власти. Москва, 1967. 206 с.
31. Гобозашвілі А. Теоретичні засади виховання і освіти в Німеччині в 1933-1945 рр. // Історія розвитку педагогічної теорії та освітньої практики. 2021. № 77. С. 71-76. URL: <http://pednauki.pnpu.edu.ua/article/view/239299/237730>
32. Давлетов О. Бернхард Руст – від вчителя веймарської доби до міністра освіти, науки та культури третього Рейху: штрихи політичного портрету // Південний архів. Історичні науки: Збірник наукових праць. 2010. Вип. 31-32. С. 122-129. URL: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:ymCmy1yTb1UJ:irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF/Pain_2010_31-32_15.pdf+&cd=2&hl=ru&ct=clnk&gl=ua

33. Давлетов О. Р. Німеччина на шляху до Другої світової війни: від Веймарської Республіки до Третього Рейху (1928-1935 pp.) // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2014. Вип. 38. С. 294-299. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/Npifznu_2014_38_59.pdf
34. Давлетов А. Р. Партийная атрибутика и формирование «нового политического имиджа» НСДАП // Германия на перекрестках истории. Проблемы внутренней и внешней политики в контексте трансформации международных отношений. Воронеж: ВГУ, 2014. С. 22-30. URL: http://ir.vsu.ru/science/centers/pdf/germany_5.pdf
35. Данильян О. Г., Дзедань А. П. Опыт формирования и совершенствования политических систем европейских стран (на примере ФРГ) // Проблемы законности. 2011. № 115. С. 238-249. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=20379435>
36. Дацишина М. В. Идеологическая мобилизация молодежи: опыт нацистской Германии // Alma mater (Вестник высшей школы). 2011. № 5. С. 81-96. URL: <https://almavest.ru/ru/node/1230>
37. Дашичев В. И. Банкротство стратегии германского фашизма: В 2 т. Москва, 1973. Т. 1. 766 с. URL: <http://prussia.online/books/bankrotstvo-strategii-germanskogo-fashizma>
38. Демин А. А. Проблема квалификации правонарушений фашистского идеологического содержания // Вестник РУДН. Политологические науки. 2000. № 1. С. 16-24. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problema-kvalifikatsii-pravonarusheniy-fashistskogo-ideologicheskogo-soderzhaniya/viewer>
39. Дорпален А. Германия на заре фашизма / Пер. с англ. Л. А. Игоревского.: Центрполиграф; Москва, 2008. 560 с. URL: http://loveread.ec/read_book.php?id=44322&p=1
40. Эванс Р. Третий рейх. Дни триумфа. 1933–1939. Пер. с англ. Б. Кобрицова, А. Галактионова. Екатеринбург-Москва: У-Фактория, Астрель, 2010. 964 с. URL: <http://prussia.online/Data/Book/tr/tretyi-reyh-dni-triumfa-1933->

1939/Эванс%20Р.%20Третий%20рейх.%20Дни%20триумфа.%201933-1939%20(2010).pdf

41. Эванс Р. Третий рейх: Зарождение империи. В 3-х т. Екатеринбург: У-Фактория; Астрель, 2010. Т. 1. 640 с. URL: http://loveread.ec/read_book.php?id=76144&p=1
42. Европа в международных отношениях. 1917-1939. Москва: Наука, 1979. 438 с.
43. Ерин М. Е., Ермаков А. М. Имперская трудовая повинность в нацистской Германии (1933 -1945). Ярославль: ЯрГУ, 1998. 196 с. URL: <http://www.lib.uniyar.ac.ru/edocs/iuni/19980101.pdf>
44. Ерин М. Е. Генрих Брюнинг. Канцлер и политик: биография. Ярославль. 2010. 319 с. URL: <http://naukarus.com/m-e-erin-genrih-bryuning-kantsler-i-politik-biografiya-yaroslavl-izd-vo-yargu-2010-319-s>
45. Ермаков А. М. Союз немецких девушек и реформа женского образования в нацистской Германии // Вестник Вятского государственного гуманитарного университета. 2006. № 14. С. 42-48. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/soyuz-nemetskih-devushek-i-reforma-zhenskogo-obrazovaniya-v-natsistskoy-germanii/viewer>
46. Есипов В. В. Культурная политика в третьем рейхе в предвоенные годы (1935–1939) // Известия Иркутского государственного университета. Серия «Политология. Религиоведение». 2015. Т. 14. С. 18-26. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kulturnaya-politika-v-tretem-reyhe-v-predvoennye-gody-1935-1939/viewer>
47. Женин И. Между идеей и идеологией: политизация академического сообщества Германии в первой трети XX века. Логос. 2013. № 1 (91). С. 122-143. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/mezhdu-ideey-i-ideologiyey-politizatsiya-akademicheskogo-soobschestva-germanii-v-pervoy-treti-xx-veka/viewer>
48. Захаров В. В., Кулишов В. Д. В преддверии катастрофы. Германия 1933-1939 годы. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Фонд "Ковчег": Коллекция

- «Совершенно секретно», 2002. 432 с. URL: <https://na5ballov.pro/lib/evropa/6768-zaharov-vv-kulishov-vd-v-preddverii-katastrofy-germaniya-1933-1939-gody.html>
49. Залесский К. НСДАП. Власть в Третьем рейхе. Москва: Эксмо – Яуза, 2005. URL: <https://ua1lib.org/book/3311617/b87428?id=3311617&secret=b87428>
50. Ильиных Л. В., Латыпова Н. С. Государственное устройство фашистской Германии // Пичетовские чтения – 2020: войны в истории человечества. Минск: БГУ, 2020. С. 191-194. URL: <https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/258141/1/191-194.pdf>
51. Копилов С. В. П. Газін: еволюція наукових поглядів на Ваймарську Німеччину в контексті епохи // Проблеми історії країн Центральної та Східної Європи : збірник наукових праць / [редкол.: В. С. Степанков (головн. ред.) та ін.]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2011. Випуск 2. С. 13-20.
52. Корнева Л. Н. Наука и культура в нацистской Германии в оценке германских историков // Вестник КемГУ. 2012. № 4 (52). Т. 1. С. 57-62. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/nauka-i-kultura-v-natsistskoj-germanii-v-otsenke-germanskikh-istorikov/viewer>
53. Короткий Г. А. Гитлер, интеллектуалы и массы // Философия и культура. 2017. № 6. С. 56-80. URL: https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=20746
54. Майбурд Е. Финансовая катастрофа Германии 1920 гг. // Интернет-журнал «Промышленные ведомости». № 3. ноябрь-декабрь, 2013. URL: <https://www.promved.ru/articles/article.phtml?id=2571>
55. Мельников Д., Черная Л. Империя смерти. Аппарат насилия в нацистской Германии. 1933–1945 гг. Москва: Издательство политической литературы, 2000. 415 с. URL: <https://www.rulit.me/books/imperiya-smerti-apparat-nasiliya-v-nacistskoj-germanii-1933-1945-read-395652-1.html>
56. Михальченкова Н. А. Германский университет в условиях авторитаризма и тоталитаризма // Власть. 2016. № 11. С. 66-73. URL:

- <https://cyberleninka.ru/article/n/germanskiy-universitet-v-usloviyah-avtoritarizma-i-totalitarizma/viewer>
57. Миющ Ю. В. Основные векторы политики НСДАП по отношению к молодежи в 1933-1945 гг. // Германия на перекрестках истории. Проблемы внутренней и внешней политики в контексте трансформаций международных отношений. Сборник научных статей / под общ. ред. А. А. Слинько. Отв. ред. С. И. Дмитриева. Воронеж, 2014. С. 115-119. URL: http://ir.vsu.ru/science/centers/pdf/germany_5.pdf
58. Новейшая история Германии. Труды молодых ученых и исследовательские центры: [сборник] / Сост. Б. Бонвеч, Б. Орлов, А. Синдеев. Москва: КДУ, 2007. 398 с. URL: https://perspectivia.net//servlets/MCRFileNodeServlet/ploneimport_derivate_00011412/bonwetsch-novejsaja-istorija-germanii.pdf
59. Отношение к прошлому. Осмысление Германией двух ее диктатур. Москва: Политическая энциклопедия, 2018. 159 с. URL: https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=b3b93cdf-1caf-caf6-88aad2b2b7a2bd17&groupId=278107
60. Паламарчук Е. А. Проблемы безработицы в нацистской Германии и методы их решения // Известия ВУЗов. Северокавказский регион. Общественные науки. 2003. № 1. С. 40-47. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-bezrobotitsy-v-natsistskoy-germanii-i-metody-ih-resheniya/viewer>
61. Патрушев А. И. Германская история: через тернии двух тысячелетий. Москва, 2007. 704 с. URL: [http://prussia.online/Data/Book/ge/germanskaya-istoriya-cherez-ternii-dvuh-tisyacheletiy/Патрушев%20А.%20Германская%20история%20через%20тернии%20двух%20тысячелетий%20\(2007\),%20OCR.pdf](http://prussia.online/Data/Book/ge/germanskaya-istoriya-cherez-ternii-dvuh-tisyacheletiy/Патрушев%20А.%20Германская%20история%20через%20тернии%20двух%20тысячелетий%20(2007),%20OCR.pdf)
62. Пашков В. О. Нацистський режим і академічна спільнота Німеччини // Вісник НТУУ “КПІ”. Політологія. Соціологія. Право: збірник наукових

- праць. 2018. № 2 (38). С. 23-28. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/26754/1/VPSP2018-2_23-28.pdf
63. Пашков В. О. Система вищої освіти як предмет політичного управління у Третньому Рейху: цілі та наслідки // ВІСНИК НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2018. Випуск 1 (37). С. 28-33. URL: <http://visnyk-ppsp.kpi.ua/article/view/152833/151929>
64. Пленков О. Ю. Тайны третьего Рейха. Культура на службе вермахта. Москва: ОЛМА Медиа Групп, 2011. 480 с. URL: http://loveread.ec/read_book.php?id=72808&p=1
65. Пленков О. Ю. Третий Рейх. Социализм Гитлера (очерк истории и идеологии). Санкт-Петербург: Нева, 2005. URL: <https://www.litmir.me/br/?b=588437&p=1>
66. Погорельский А. В. «Национальная Революция» 1933 года в Веймарской республике и ее уроки // Германия на перекрестках истории. Проблемы внутренней и внешней политики в контексте трансформаций международных отношений. Сборник научных статей / под общ. ред. А. А. Слинько. Отв. ред. С. И. Дмитриева. Воронеж, 2014. С. 69-75. URL: http://ir.vsu.ru/science/centers/pdf/germany_5.pdf
67. Проэктор Д. М. Фашизм: путь агрессии и гибели. Москва: Наука, 1989. 584 с.
68. Примоленный П. Н., Сабадаш В. В. Экономика Германии накануне Второй мировой войны: «экономическое чудо» или «экономика-диктатура» // Механізм регулювання економіки. 2009. № 3. С. 228-245. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/3432/1/5.4.pdf>
69. Розанов Г. Л. Германия под властью фашизма. Изд. 2-е дополненное. Москва: Международные отношения, 1961. 516 с.
70. Руге В. Германия в 1917-1933 гг. Москва, 1974. 318 с.
71. Руге В. Как Гитлер пришел к власти. Германский фашизм и монополии. Москва: Мысль, 2004. 320 с. URL:

https://royallib.com/read/ruge_volfgang/kak_gitler_prishel_v_vlasti_germanskiy_fashizm_i_monopolii.html#0

72. Салата О. О. Діяльність Міністерства народної освіти і пропаганди Німеччини в системі нацистської ідеології в 1933–1941 рр. // «Гілея: науковий вісник». 2015. Вип. 99. С. 101-106. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/10213/1/Salata_O_G_IS.pdf

73. Седельников М. В. Технократия как модель политического режима на примере нацистской Германии // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота, 2016. № 1 (63). С. 155-159. URL: https://www.gramota.net/articles/issn_1997-292X_2016_1_40.pdf

74. Симян Т. С. Смена парадигмы: оппозиция «внешняя» и «внутренняя» литература, или «дистанцированная» критика нацизма (на примере романа Лиона Фейхтвангера «Лже-Нерон») // Сибирский филологический журнал. 2015. С. 256-266. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/smena-paradigmy-oppozitsiya-vneshnyaya-i-vnutrennyaya-literatura-ili-dstantsirovannaya-kritika-natsizma-na-primere-romana-liona>

75. Сургуладзе В. Ш. Блеск и нищета Третьего рейха: экономическая история гитлеровской Германии // Проблемы национальной стратегии. 2020. № 3 (60). С. 206-236. URL: <https://riss.ru/documents/885/711618917d404834b45299fdd02735c3.pdf>

76. Туз А. Цена разрушения : Создание и гибель нацистской экономики / пер. с англ. Н. Эдельмана; под науч. ред. А. Космарского ; 2-е изд., испр. Москва: Изд-во Ин-та Гайдара, 2019. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/tsena-razrusheniya-sozdanie-i-gibel-natsistskoj-ekonomiki/viewer>

77. Тулузакова М. И. Формирование образа Гитлера в СМИ США: «Пивной путч» // Память о прошлом – 2018. VII историко-архивный форум, посвященный 100-летию государственной архивной службы России сборник статей. Составители: О. Н. Солдатова (отв. сост.), Г. С. Пашковская. 2018.

- С. 75-82. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-obraza-gitlera-v-smi-ssha-pivnoy-putch/viewer>
78. Устрялов Н. В. Германский национал-социализм. Москва: Вузовская книга, 1999. 144 с. URL: <http://www.magister.msk.ru/library/philos/ustryalov/ustryo19.htm>
79. Фест И. К. Гитлер. Биография в 3 т. Пермь: Алетейя, 1993. Т. 2. URL: https://royallib.com/read/fest_ioahim/adolf_gitler_tom_2.html#0
80. Филатов Г. С. История фашизма в Западной Европе. Москва: Наука, 1978. 612 с.
81. Фрай Н. Государство фюрера: Национал-социалисты у власти: Германия, 1933–1945. Москва: Российская политическая энциклопедия, 2009. 255 с. URL: <http://www.fedy-diary.ru/norbert-fraj-goudarstvo-fyurera-nacional-socialisty-u-vlasti-germaniya-1933-1945-chast-pervaya/>
82. Хавкин Б. Л. "Вечный враг арийской расы" : сентябрьский 1935 года съезд нацистской партии в Нюрнберге дал старт "людоедской" политике Берлина // Независимое военное обозрение. 2015. 18 сентября. URL: https://nvo.ng.ru/history/2015-09-18/13_arii.html
83. Хавкин Б. Л. Германский национал-социализм // Берегиня. 777. Сова: общество, политика, экономика. Научный журнал. Воронеж, 2014. № 4 (23). С. 183-193. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/germanskiy-natsional-sotsializm/viewer>
84. Хавкин Б. Л. Национальный комитет «Свободная Германия» и попытка создания немецкого антигитлеровского правительства // Новая и новейшая история. 2015. № 4. С. 31-52.
85. Хамидуллин Р. Р. «Сентябрьский заговор» 1938 г. в Германии: замыслы и результаты // Вестник Башкирского университета. Уфа: РИЦ БашГУ, 2007. № 2. С. 78-80. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sentyabrskiy-zagovor-1938-g-v-germanii-zamysly-i-rezultaty/viewer>
86. Харченко О. В. Система державного правління Веймарської республіки: політологічний аналіз // Наукові записки [Інституту політичних і

- етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України]. 2008. Вип. 38. С. 298-313. URL: https://ipend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/kharchenko_systema.pdf
87. Черная Л. Коричневые диктаторы. Гитлер, Геринг, Гиммлер, Геббельс, Борман, Риббентроп. Москва: Республика, 1992. 384 с. URL: http://militera.org/books/pdf/bio/chyornaya_lb02.pdf
88. Шапинский В. А. Тоталитаризм – явление XX века? // Тоталитаризм как исторический феномен, 1989. С. 10-39.
89. Ширер У. Взлет и падение третьего рейха: В 2-х т. Москва, 1991. Т. 1. 653 с. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/978-5-8159-0700-3/978-5-8159-0700-3.pdf>
90. Шихатов П. И. Экономика Германии 1920-1930 годов XX века. Пауза между войнами // Вестник Международного института экономики и права. Москва, 2012. № 2(7). С. 25-37. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ekonomika-germanii-1920-1930-godov-xx-veka-pauza-mezhdu-voynami/viewer>
91. Шульц Э. Э. Приход нацистов к власти в Германии и концепция «молодежного бугра» // Общество. Среда. Развитие. 2015. № 3. С. 98-101. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/prihod-natsistov-k-vlasti-v-germanii-i-kontseptsiya-molodezhnogo-bugra/viewer>
92. Шульц Э. Э. Россия и Германия в первой трети XX в.: выбор пути развития // Среднерусский вестник общественных отношений. 2014. № 2. С. 264-268. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rossiya-i-germaniya-v-pervoy-treti-hh-v-vybor-puti-razvitiya/viewer>
93. Яхлов А. В. Институциональный и электоральный кризисы в период демократического транзита (Веймарская республика 1919-1933 гг.) // ПОЛИТЭКС. № 2. 2005. С. 191-212. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/institutsionalnyy-i-elektoralnyy-krizisy-v-period-demokraticeskogo-tranzita-veymarskaya-respublika-1919-1933-gg/viewer>